ZKUŠENOSTI S PILOTNÍ VÝUKOU AKADEMICKÉHO PSANÍ NA OPF SU

Krystyna Heinz, Emil Horký, Irena Orszulik

Klíčová slova:

akademické psaní, projekt, prezentace, metodika, evaluace, sebereflexe, pilotní kurz, dotazník

Key words:

academic writing, project, presentation, teaching method, evaluation, self-reflection pilot course, questionnaire

Abstrakt

Příspěvek se zabývá zavedením předmětu Tvorba a prezentace odborného textu do kurikula Obchodně podnikatelské fakulty v Karviné. Cílem příspěvku je poukázat na nedostatky v oblasti akademického psaní na úrovni bakalářských prací a navrhnout změny, které povedou k jeho zlepšení. Na základě dotazů studentů v průběhu vedení seminářů jsou analyzovány obtíže, které studenty při psaní závěrečné práce doprovázejí. Přiložené vyhodnocení evaluačního dotazníku po ukončení pilotního kurzu předmětu Tvorba prezentace odborného textu dává podnět k jeho další inovaci.

Abstract

The article focuses on integration of a new subject Academic writing into the curriculum of School of Business Administration in Karviná. The aim of the paper is to analyse the present status of diploma project supervision, point at the main imperfections in academic writing on BA level, and to suggest improvements. Based on the inquiries, recorded during the seminars the difficulties affecting final projects writing are presented. The paper also presents our evaluation questionnaire research results carried out after the Academic Writing pilot course. The research, except the pilot course evaluation, has brought numerous stimuli for further improvement in the course content, instruction, and organisation. The stimuli are to be integrated in the new modified version of the Academic Writing course.

Úvod

K výcviku dovedností psaní odborných textů (*Academic Writing*) a také k jejich prezentaci nejsou studenti, s výjimkou filologických oborů, na českých vysokých školách dostatečně vedeni a motivováni. Vyplývá to zřejmě z tradice české stylistiky, kdy umění psát je považováno zejména za rys osobnosti a talentu pisatele, nikoliv, jak je tomu v anglosaském světě, za dovednost, kterou je třeba rozvíjet, cvičit a zdokonalovat.

1. Výuka akademického psaní na českých vysokých školách

Výuka psaní odborných textů a jejich prezentace je na VŠ nefilologického zaměření téměř nulová. Studenti jsou sice v seminářích motivováni k psaní referátů, seminárních prací, částečně k tvorbě rešerší, ale jejich vedení je nesystematické a v některých případech žádné. Myšlenka zavést do studijních programů bakalářské formy studia závazný předmět Tvorba a prezentace odborných textů vychází ze zkušeností s hodnocením bakalářských závěrečných prací, reflektuje rovněž poznatky dalších kolegů s vedením a hodnocením těchto prací a v neposlední řadě reaguje na podněty studentů, kteří se potýkají s problémy a kladou otázky

typu: co je to odborný text, jak má vypadat abstrakt, jak mám pracovat s odkazy a citacemi, kdy je práce původní, do jaké míry musím citovat, apod.

K odbornému textu přistupujeme z hlediska jeho kognitivní a komunikativní povahy ve smyslu návaznosti na tradice rétoriky, která je vnímána především jako umění přednášet, mluvit, prezentovat, přesvědčovat, nicméně reflektuje rovněž psanou podobu jazyka. Odborný a vědecký styl chápeme z hlediska celkového účelu, tj. z hlediska funkce jazykového projevu. Zajímá nás míra závaznosti norem, které je třeba respektovat (Kraus, 2008, s. 88) s ohledem na požadavky jednotlivých redakcí, škol, institucí i diferencované pokyny vztahující se k ustálenosti jazyka v příslušné oblasti, jeho terminologická správnost, kompozice, pokyny k formálnímu uspořádání textu, uvádění bibliografických údajů apod.

Zabýváme se tvorbou titulků, kompozicí vědeckého textu včetně psaní abstraktu, prostředky koherence textu, smyslem a funkcí citací, aj. Je zdůrazněn rovněž procesuální charakter tvorby závěrečné práce jako projektu, vycházejícího z praktických dovedností a teoretických znalostí studentů

Při tvorbě nového předmětu jsme vycházeli ze zkušeností s výukou cizích jazyků (angličtina, němčina) a předmětů komunikačních (interkulturní komunikace, rétorika, komunikační dovednosti, vyjednávání), které nás utvrdily v poznání, že současný student ekonomické fakulty, ke kterým Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné SU v Opavě patří, není vybaven dostatečnou kompetencí v psaní a prezentaci odborných textů. Problém souvisí v obecné rovině rovněž s rozvíjením komunikačních a kognitivních kompetencí studentů, jejich přístupem ke kvalitním informacím, schopností kriticky myslet a formulovat své názory. Jako inspirace nám posloužily publikace předních českých lingvistů (Čmejrková, Daneš, Světlá, 1999) a dalších autorů (Liška, 2010, Geršlová, 2009, Šesták 2000, Eco 1997), kteří se věnují problematice odborného stylu, psaní diplomových, vědeckých a odborných prací. Souhlasíme s názorem (Daneš, 1999), že student má být v kompetenci psaní odborných textů dostatečně a kvalifikovaně trénován.

2. Zaměření a metodika výuky předmětu Tvorba a prezentace odborného textu

Předmět Tvorba a prezentace odborného textu jsme pojali jako kontinuální, promyšlený a řízený proces, který napomáhá rozvoji osobnosti a myšlení autora. Projektová povaha práce spočívala v postupném promýšlení dílčích kroků, které povedou k výslednému produktu (seminární práce, bakalářská práce). Naším cílem bylo rovněž zdůraznit autorský postoj při tvorbě písemné práce ve smyslu zodpovědnosti za použité zdroje, metody, techniky a postupy. Studenti pracovali v seminářích metodou autonomního učení a sebereflexe.

První blok výukové části si kladl za cíl hledat odpovědi na otázky, kdy je odborná práce etická a kdy má rysy odborného stylu. V čem spočívá etika při psaní diplomové práce, jaké jsou základní charakteristiky vědeckého funkčního stylu. Pokusili jsme se nastínit studentům metody vědecké argumentace a základní metody vědeckého postupu. Pro názornost orientace v řešeném tématu jsme uplatnili analyticko-syntetickou metodu s důrazem na obtíže a rizika, která mohou řešení zvoleného tématu doprovázet.

V druhém výukovém bloku jsme se zaměřili na projektovou činnost. Studenti byli vedeni k vymezení tématu řešení a formulaci základních výzkumných otázek. Základní problémy, se kterými se studenti v přípravné fázi potýkali, byly komunikační a interakční povahy. Obtíže se vyskytovaly při formulaci odpovědí na otázku, proč jsem si dané téma zvolil, jak souvisí s mými teoretickými poznatky a praktickými zkušenostmi. Další oblastí bylo stanovení

postupu práce, tzn. způsobu, jak dané téma řešit. Ukázalo se, že studenti nedostatečně znají možnosti využívání informačních zdrojů, které má fakulta k dispozici, neumí pracovat s elektronickými databázemi a zdroji, které jsou běžně dostupné v knihovnách. Velkou bariérou byla nepřípravenost formulovat problém k řešení, klást otázky, které hodlám postupně řešit. Ve většině případů studenti zaměňovali cíl práce za metodu postupu při řešení úkolů.

Třetí blok výuky se týkal praktických kroků při tvorbě odborného textu. Studenti se zabývali kompoziční strukturou odborného textu podle modelu IMRAD (Introduction, Methods, Results, Discussion), rozvíjením tematických posloupností, obsahově-logickými vztahy a kompozici textu obecně, analyzovali příklady odborných textů s cílem rozvíjet textační a kompoziční kompetenci. Důraz byl kladen na formulační přehlednost, srozumitelnost a jednoznačnost odborného stylu. Dále se zabývali vztahem tématu a názvu práce, strukturou a funkcí abstraktů, a také komunikačními a stylistickými postupy při tvorbě abstraktu v anglickém jazyce. Studenti byli seznámeni s psaním abstraktů a esejů v angličtině s ohledem na standardizaci stylu.

Poslední blok byl věnován prezentaci odborných textů. V teoretické rovině byl popsán komunikační model prezentací s důrazem na jasnost, srozumitelnost, přehlednost, a intencionální složku sdělení /zaujmout, informovat, přesvědčit/. Následně byly analyzovány verbální, neverbální a paralingvistické složky veřejných projevů s cílem demonstrovat a upozornit na chyby začínajících řečníků. Studenti se seznámili s jednotlivými fázemi přípravy prezentace, počínaje identifikací cílové skupiny přes účel odborného projevu a jeho interakční, sociální a interkulturní funkci. Poslední část byla věnována obsahové a formální stránce prezentací na odborné téma.

3. Akademické psaní v angličtině

Psaní abstraktů a esejů v angličtině spadá do oblasti akademického jazyka a tvoří disciplínu, která se nazývá *Academic Writing*. Vzhledem k tomu, že úroveň výstupní znalosti všeobecné angličtiny na konci střední školy v poslední dekádě paradoxně klesá a studentům také chybí vhodná motivace ke studiu jazyka na vysoké škole, pro studenty je velmi obtížné používat akademickou angličtinu pro napsání abstraktu diplomové práce. Běžnými chybami jsou nesprávná volba odpovídající slovní zásoby, uspořádání odstavců a jejich návaznost, celková ucelenost psaného textu a používání gramatických jevů adekvátních pro tento styl.

Koncepce akademického psaní předpokládá standardizovaný styl, který je velmi přísný a hutný. Používá pouze prosté gramatické časy, ve specifických situacích trpný rod, větnou kondenzaci, a zvláště jazykové prostředky přispívající k vytvoření koheze a koherence a vhodná volba formálnější slovní zásoby. Nerodilí mluvčí se tedy musejí řídit specifickými pravidly, která je třeba při tvorbě textu v akademické angličtině dodržovat, a proto příprava na psaní musí být aktivní komunikace, která zahrnuje diskuse, interakci s vyučujícími, skupinovou práci a práci ve dvojicích. Díky získaným zkušenostem pak jsou studenti schopni samostatně kultivovat své kritické myšlení (Cohen, Miller, 2003).

Tvorba abstraktu v angličtině v rámci prezentovaného předmětu Tvorba a prezentace odborného textu zahrnovala následující kroky:

- název práce v angličtině
- definice abstraktu,

- obsah abstraktu,
- postup psaní,
- struktura abstraktu,
- jazyk abstraktu,
- jazyková cvičení, zaměřená zvláště na spojovací slova, trpný rod a větnou kondenzaci,
- volba vhodné slovní zásoby,
- příklady abstraktů.

Čeští studenti čelí především obtížím týkajícím se používání vhodných spojovacích slov a formální slovní zásoby. V syntaktické oblasti mají tendenci vyhýbat se tvarům trpného rodu a dávají přednost vedlejším větám před prostředky větné kondenzace. Důvody těchto problémů spočívají pravděpodobně kromě chabé znalosti angličtiny také v neznalosti mateřského jazyka, zvláště slovních druhů, větných členů a formálních vztahů.

4. Vyhodnocení pilotního kurzu

Po ukončení pilotního kurzu se studenti měli možnost vyjádřit k jeho průběhu, poukázat na nedostatky a navrhnout změny. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 264 respondentů. Byly jim položeny čtyři uzavřené a jedna otevřená otázka s cílem získat zpětnou vazbu a navrhnout další inovace.

1. Domníváte se, že jste po absolvování předmětu schopni lépe uchopit a pojmut Vaši bakalářskou práci?

Tabulka č. 1

	Počet
ano	183
ne	25
nevím	56
celkem	264

2. Uved'te prosím, v čem nejvíce Vám předmět pomohl:
(lze označit více možností)

Tabulka č. 2

	počet
v uchopení a stanovení cíle BP (bakalářské práce)	128
v definování hypotéz BP	33
v tvorbě osnovy BP	103
v provádění vlastního průzkumu	15
v aplikaci metod pracování a vyhodnocování průzkumu	28
ve formulaci závěrů BP	50
v tvorbě struktury práce	150
v napsání abstraktu (anglického)	160
v jiném	46

v jiném:

15x citace

12x jak by měla vypadat prezentace BP(bakalářská práce)

3x v celkové orientaci ohledně BP, vyvarování se určitých slov

3x v neverbální komunikaci, verbální komunikaci

4x pomohl mi se rozhýbat a začít psát, nestresovat, motivace začít konečně něco dělat

1x vytvoření obrazu o samotné obhajobě BP

1x ve věcných radách při psaní abstraktu v anglickém jazyku

1x vysvětleno jak postupovat, vysvětleny neznámé pojmy

1x možnost doptat se na nejasnosti

1x v odstranění stylistických chyb při psaní BP

1x v porozumění, co vlastně je odborný text

1x v psaném projevu (užívání/neužívání slov)

1x na co si dát pozor

1x knihovna - zdroje - literatura

3. Jak jste byli spokojeni s kvalitou přednášek?

Tabulka č. 3

	počet
silně spokojen/a	44
mírně spokojen/a	184
nevím	14
mírně nespokojen/a	20
silně nespokojen/a	2
Celkem	264

4. Jste rádi, že se tento předmět začal vyučovat?

Tabulka č. 4

	počet
ano	209
ne	55
celkem	264

5. Uved'te Vaše doporučení, co ještě zařadit do výuky v daném předmětu:

- Výuka se mi zdála zrychlená tím, že to byla bloková výuka, tak nám chtěli vyučující sdělit co nejvíce informací.
- Předmět vyučovat v LS, aby se student mohl nanečisto připravit na obhajobu BP (bakalářská práce).
- 1. možnost – tutoriál online – ukázky dobrých a špatných metod atd., 2. možnost – 1x týdně nebo 1x za 2 týdny početně menší skupiny studentů.
- Kdyby byl předmět zařazen dříve, byl by pro nás více přínosný – 2. ročník studia.
- Předmět by měl být vyučován individuálně pro jednotlivé katedry.
- Tento předmět bych pojala jiným způsobem, a to místo dlouhých přednášek vyučovat v seminářích, kde bude méně studentů.
- Kratší doba vyučování.
- Více praxe a názorných příkladů, kratší vyučovací doba.
- Zkrácení doby trvání výuky, přednášky příliš dlouhé, vyučovat v seminářích.
- Nižší počet hodin, ukázky prací a možnost nahlédnutí do nich.
- Probírat vše více do hloubky.
- Rozpracování osnovy, individuální přístup k jednotlivým oborům.
- Zaměřit se také na úvod BP, jak ho pojmout.
- Tištěné praktické texty co dělat či nedělat.
- Názorné ukázky chyb v BP. Příklad prezentace k obhajobě a vytyčení chyb.
- Ukázat starší bakalářské práce a ukázat na nich chyby, kterých se studenti dopustili.
- Především bych doporučoval, aby se vyučovalo to, co vedoucí BP opravdu vyžadují, protože zatím se to příliš neshoduje.

- Rozebrat více jednotlivé kapitoly BP.
- Sdílet na co se máme v obhajobě hlavně zaměřit, čím nejlépe začít.
- Přinést nějakou starší BP, a na ní ukázat chyby a také pozitivní věci.
- Sjednotit výklady vedoucích BP s vyučujícími tohoto předmětu.
- Vysvětlit, jak se píšou citace z internetových zdrojů.
- Více o psaní citací.
- Více praktických ukázek, aktivita z řad studentů.
- Více konkrétních ukázek BP.
- Uvádět konkrétní příklady, ukázky BP.
- Více praktických zkušeností.
- Konkrétní ukázky prací.
- Více ukázek (abstraktů – jak se vyvarovat chybám).
- Vyhodnocování vlastních průzkumů.
- Jak vyhodnocovat výsledky z průzkumu.
- Formátování práce (např. v MS Wordu).
- Metody vyhodnocování průzkumu – ne teoreticky, ale prakticky.
- Tvorbu dotazníků a jejich následné zpracování.
- Abstrakt v angličtině by se měl psát v dřívějších přednáškách a ne až v poslední, když už je dávno odevzdaný na katedře.
- Emailové kontaktování vyučujícího k opravení abstraktu v AJ.
- Myslím si, že náplň předmětu byla celkem dostatečná. V některých věcech došlo pouze k připomenutí.
- Podle mého názoru, je pro nás důležité znát náležitosti BP. Ty jsme se dozvěděli a vše, co se týká správného psaní a formulace. Nevidím nic, co by na výuce chybělo.
- Během výuky jsem se dozvěděla vše, co jsem ohledně své BP potřebovala vědět.
- Ve výuce bylo dostatek informací, které mi pomohly.
- Vše podstatné bylo řečeno.

Zdroj: Vlastní zpracování

Vyhodnocení dotazníku potvrdilo naše předpoklady, že největší obtíže budou mít studenti zejména v oblasti formulace abstraktu, psaní abstraktu v angličtině, tvorby struktury práce a osnovy, uchopení a stanovení cíle práce. Na tyto znalosti a dovednosti byl pilotní kurz zaměřen.

Dále z šetření vyplynulo, že více pozornosti bude vhodné při inovaci sylabu věnovat průzkumným metodám a technikám, aplikaci těchto metod a jejich vyhodnocování, formulaci hypotéz, výzkumných záměrů, aj. Bude nutno rozpracovat metodiku výuky předmětu s ohledem na autonomní učení a lépe využít prvků sebereflexe a sebeevaluace u studentů.

Závěr

Zkušenosti s vedením a vyhodnocením pilotního kurzu, a také výsledky evaluačního dotazníku potvrdily původní předpoklad, tj. nízkou úroveň znalostí problematiky akademického psaní a nutnost tuto dovednost cvičit.

Předmět Tvorba a prezentace odborného textu se bude dále vyvíjet zejména po metodické a odborné stránce. Do budoucna bude hlouběji reflektovat aspekty metodologie vědecké práce, a také se více věnovat průzkumným metodám a technikám ve spolupráci s ostatními katedrami na OPF SU.

Literatura:

- [1] ANDREWS, S.2009. *Teaching Academic Writing – a Blended Approach*, In: Modern English Teacher, OUP, Vol.18, Number 3 , July, p. 63-65.
- [2] COHEN, R.F., MILLER, J.L.2003. *Reason to Write*, OUP, p.iv, ISBN 0-19-436773-8.
- [3] ČMEJRKOVÁ,S., DANEŠ, F., SVĚTLÁ,J. 1999. *Jak napsat odborný text*. Praha: Leda. ISBN 80-85927-69-1.
- [4] ECO, U. 1997. *Jak napsat diplomovou práci*. Olomouc: Votobia. ISBN 80-7198-173-7.
- [5] GERŠLOVÁ,J.2009 *Vádemékum vědecké a odborné práce*. Praha: Professional Publishing.ISBN 978-80-7431-002-7.
- [6] KRAUS, J.2008. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1578-3.
- [7] ŠESTÁK,Z. 2000.*Jak psát a přednášet o vědě*. Praha: Academia 2000. ISBN 80-200-0755-5.

JEL I21, Z19

PhDr. Krystyna Heinz

Katedra společenských věd
Obchodně podnikatelská fakulta Karviná
Slezská Univerzita v Opavě
Univerzitní náměstí 1934/3, 733 40 Karviná
Tel.: 596 398 459
heinzova@opf.slu.cz

Mgr. Emil Horký

Katedra společenských věd
Obchodně podnikatelská fakulta Karviná
Slezská Univerzita v Opavě
Univerzitní náměstí 1934/3, 733 40 Karviná
Tel.: 596 398 459
horky@opf.slu.cz

Mgr. Irena Orszulik, Ph.D.

Katedra společenských věd
Obchodně podnikatelská fakulta Karviná
Slezská Univerzita v Opavě
Univerzitní náměstí 1934/3, 733 40 Karviná
Tel.: 596 398 459
orszulikova@opf.slu.cz